

Вилгін Є.А.

Поліський національний університет

Цимбал Є.П.

Міжрегіональна академія управління персоналом

ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ТА ПРИНЦИПІВ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ ЯК УМОВА СТІЙКИХ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ДЕРЖАВІ

У статті систематизовано принципи, що забезпечують стабільний та ефективний розвиток сфери соціально відповідального бізнесу за безпосередньої участі держави, а саме: важливості будь-якої людини докладати зусиль для самозабезпечення свого життя (держави не повинна відсторонюватися від надання тих видів та того обсягу допомоги, які люди не можуть забезпечити самотійно); партнерства (рівноправність сторін при укладанні договорів, рівна відповідальність за виконання прийнятих зобов'язань та участь у реалізації проектів не тільки організаторів та учасників, а й представників органів державної влади); субсидіарності (перевага громадських інтересів та ініціатив порівняно з заходами органів державної влади та установ при реалізації соціальної політики); співробітництва (допустимість взаємодії соціальних підприємств один з одним, різними інститутами ринку, підвищення відповідальності територіальних громад за рівень розвитку соціально відповідального бізнесу); відкритості (публічність, прозорість і доступність в рамках реалізації того чи іншого проекту у сфері соціально відповідального бізнесу); максимізації суспільного блага (підвищення рівня добробуту населення при мінімумі матеріального забезпечення у суспільстві); мережевого поширення.

Узагальнено підходи до основ проектної діяльності у сфері соціально відповідального бізнесу, а саме: наявність конкретної, чітко сформульованої мети; оригінальність ідеї проекту передбачає унікальність проекту; наявність обмежень за часом та наявними ресурсами; ступінь впливу та результат.

Серед проблем становлення соціально відповідального бізнесу як самостійного інституту, здатний впливати на економічне зростання в країні, виділено такі. По-перше, не повне розуміння у суспільстві природи соціально відповідальності бізнесу. По-друге, перед підприємцями, які реалізує проект у сфері соціально відповідального бізнесу стоїть проблема самовизначення, розуміння їх статусу, ролі у суспільному розвитку, критеріїв віднесення до сфери соціально відповідального бізнесу, а також відсутність розуміння системи державного регулювання та підтримки їхньої діяльності.

По-третє, існують проблеми, пов'язані з просуванням законодавчих ініціатив у сфері соціально відповідального бізнесу. Законодавчі акти не передбачають запровадження пільг для соціальних підприємців, хоч і пропонують низку преференцій для донорів – соціальних інвесторів.

Четвертою проблемою є нестача фінансових ресурсів на етапі створення соціально відповідального бізнесу, відсутність програм пільгового кредитування. Так, у деяких регіонах, враховуючи специфіку їх розвитку, можуть існувати свої додаткові «локальні» труднощі, наприклад високі ставки орендної плати, адміністративні бар'єри, важкий доступ до кредитів.

По-п'яте, відсутність сформованої системи державної підтримки. Якщо у країнах ЄС соціально відповідальний бізнес має тривалішу історію розвитку та діючі інструменти допомоги, то в українських умовах цей ресурс вкрай обмежений.

Ключові слова: держава, підходи, принципи, соціальна відповідальність бізнесу, стійкі соціальні трансформації.

Постановка проблеми. Виникнення та загострення різноманітних соціальних проблем є результатом недоліків ринкової економіки та сис-

теми публічного управління. Це зумовлено тим, що приватний підприємницький сектор націлений в основному на отримання максимально

можливого прибутку, залишаючи при цьому осторонь соціальні проблеми, що назріли, вирішення яких не приносить економічної вигоди. У такому разі держава зазвичай вживає заходів щодо перерозподілу державних доходів на задоволення найгостріших соціальних потреб. Однак багато соціальних потреб залишаються поза сферою підтримки.

Сьогодні соціально відповідальний бізнес активно розвивається під впливом безлічі мінливих факторів: політики держави, поведінки інвесторів, глобальних економічних умов, настроїв у суспільстві та стану довкілля. Оцінити результативність функціонування соціально відповідального бізнесу дозволяє набір якісних та кількісних показників, які, з одного боку, можуть бути визначені рівнем розвитку видів економічної діяльності, соціальної інфраструктури, соціальної спрямованості економіки, органів управління, правовими та законодавчими нормами, що зумовлюють регулювання соціальних відносин, рівнем правосвідомості населення, можливо впливу природно-кліматичних умов; з іншого боку, важливо враховувати рівень освіти, інтереси та потреби, ціннісні орієнтації людей та норми споживання, соціально-демографічні показники, національний менталітет, традиції та звичаї, соціальні настрої, а також особистісні та групові установки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Визнано, що розвиток соціально відповідального бізнесу стає, а в деяких країнах уже став найважливішою складовою економічної політики держави. В основі цієї сфери лежить досягнення соціальних цілей.

Переваги соціально відповідального бізнесу, які полягають у можливості використання незадіяних в економіці ресурсів, а також орієнтації на місцеві ресурси, створення ринкового середовища там, де його ще немає, поєднання інтересів населення, держави та підприємницьких структур визначено такими вітчизняними та закордонними науковцями, як: Бабаєв В. М., Блага Н. В., Єгорченков О. В., Лисицин О. Б., Кальницька М.А., Катаєв Д. С., Косован О., Chandra, Y., Defourny, J., Wong L., Nyssens M., Grenier P.

Однак необхідно довести, що соціально відповідальний бізнес сприяє переходу до інноваційного розвитку суспільства, активізації участі населення у вирішенні питань соціальної інтеграції, а також може стати ефективним інструментом усунення та компенсації недоліків ринкової економіки.

Постановка завдання. Метою статті є формування основних підходів та принципів розви-

тку соціальної відповідальності бізнесу як умова стійких соціальних трансформацій у державі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для більш повного розуміння сутності соціально відповідального бізнесу необхідно розглянути набір базових і специфічних принципів, які визначають умови формування комплексної системи, яка піддається зовнішнім і внутрішнім змінам і здатна впливати на перетворення соціальної сфери країни.

По-перше, соціальні підприємці, на відміну діяльності представників традиційного бізнесу, не ставлять основною метою отримання прибутку. На зміну принципу максимізації прибутку приходиться принцип суспільного блага. Головне завдання, яке вирішується в рамках соціально відповідального бізнесу, націлене на подолання гострих та актуальних проблем суспільства, таких як, наприклад, підвищення рівня життя (освіти, охорони здоров'я), забезпечення доступу до технологій, захист довкілля. Виробництво нових соціальних продуктів (товарів та послуг), формування нових конкурентоспроможних ринків, застосування більш ефективних технологій - забезпечує зростання користі, яку соціальний бізнес приносить суспільству.

По-друге, важливе значення має фінансова та економічна стійкість, тобто незалежність соціально відповідального бізнесу, можливість вирішувати проблеми за рахунок власних фінансових ресурсів та забезпечувати повернення інвестиційних коштів.

Така компанія має бути самоокупною, щоб не залежати від стороннього фінансування, і по можливості приносити прибуток, який не розподіляється у вигляді дивідендів між власниками, а використовується для подальшого розвитку діяльності, а згодом – повернення інвестицій своїм інвесторам.

Надалі, після здійснення інвестицій інвестору (як вкладених у проект коштів), основна частина прибутку йде на подальший розвиток і поліпшення якості реалізованого соціального продукту (товару або послуги). Саме за рахунок прибутку відбувається фінансування діяльності, а також вона розподіляється у вигляді нижчих цін, вищої якості обслуговування та більшої доступності благ на найбільш вразливі верстви населення.

По-третє, це ідея, енергія та зацікавленість того, хто здатний її втілити.

Можна сформулювати принципи, що забезпечують стабільний та ефективний розвиток сфери соціально відповідального бізнесу за безпосередньої участі держави.

1. Принцип важливості будь-якої людини докладати зусиль для самозабезпечення свого життя. Однак держава не повинна відсторонюватися від надання тих видів та того обсягу допомоги, які люди не можуть забезпечити самостійно.

Щоб виключити утриманське ставлення окремих громадян, які пасивно чекають допомоги від держави, необхідна серйозна робота в галузі психології поведінки, ефективні організаційні заходи, розробка юридичних і правил поведінки, спрямованих на виховання соціальної відповідальності.

2. Принцип партнерства. Він передбачає рівноправність сторін при укладанні договорів, рівну відповідальність за виконання прийнятих зобов'язань та участь у реалізації проектів не тільки організаторів та учасників, а й представників органів державної влади.

Соціальне партнерство – найважливіший інститут сучасної демократичної держави, діяльність якої спрямована на зниження соціальної напруги, встановлення балансу інтересів різних соціальних верств суспільства, забезпечення його соціального розвитку.

3. Принцип субсидіарності, заснований на проголошенні переваг громадських інтересів та ініціатив порівняно з заходами органів державної влади та установ при реалізації соціальної політики. Цей принцип враховує інтереси громадян та їх можливості, у тому числі майнові, матеріальні, фінансові, організаційні при вирішенні соціальних проблем.

4. Принцип співробітництва. Допустимість взаємодії соціальних підприємств один з одним, різними інститутами ринку, а також можливість вступу соціальних підприємств в інтеграційні взаємодії та формування різноманітних коопераційних зв'язків, що знижує ризики їх діяльності та підвищує конкурентоспроможність. У зв'язку з цим є актуальним і підвищення відповідальності територіальних громад за рівень розвитку соціально відповідального бізнесу, оскільки саме на території більшою мірою зменшується завдання реалізації соціальної політики держави.

5. Принцип відкритості має на увазі публічність, прозорість і доступність в рамках реалізації того чи іншого проекту у сфері соціально відповідального бізнесу. Реалізуючи цей принцип, соціальний підприємець прагне максимально відкрито ділитися досвідом та поширювати результати проведених досліджень та досягнень.

Формуються загальнодоступні інформаційні ресурси, тому серед інформаційних каналів просування діяльності соціально відповідального

бізнесу лідирує власний офіційний сайт організації в мережі «Інтернет», також доступ до інформаційних ресурсів забезпечується за допомогою розміщення їх у місцевих або регіональних засобах масової інформації. Популярним у соціальних підприємців є такий спосіб інформування громадськості, як публікація інформаційних буклетів.

6. Принцип максимізації суспільного блага. Реалізація соціальної місії в першу чергу спрямована на добробут населення та залежить від успішності дотримання принципу соціальної справедливості та мінімуму матеріального забезпечення у суспільстві.

7. Принцип мережевого поширення, тобто збільшення важливості об'єкта споживання у міру збільшення кількості його користувачів та зв'язків між користувачами. Чим більше користувачів залучено до мережі, в даному випадку в мережу підприємців, які реалізують проекти у сфері соціально відповідального бізнесу, тим найбільш вагомим для споживачів соціальних продуктів стає факт користування товарами та послугами таких проектів, і тим не менш охоче споживач переходить на альтернативні продукти мережі. При охопленні певного достатнього кола користувачів соціального продукту, що надається, настає етап мимовільного, істотного (іноді й експоненціального) зростання кількості учасників навіть без застосування засобів маркетингового тиску.

Як бачимо, в основі принципів соціально відповідального бізнесу лежить комплекс заходів, спрямований на поліпшення умов життя різних соціальних груп, а також на вирішення гострих соціальних проблем суспільства, невирішеність яких надалі може спричинити економічну нестабільність та ослаблення загального добробуту країни.

Однак через різноманітність організаційно-правових форм, сфер діяльності, а також відмінностей у розумінні соціально відповідального бізнесу в різних країнах існує плутанина у розмежуванні понять.

З метою систематизації основних підходів до розуміння соціально відповідального бізнесу та визначення його змісту, необхідно дати концептуальне розмежування понять «соціально відповідальний бізнес», «підприємництво у соціальній сфері», «проект у сфері соціально відповідального бізнесу» та «соціальний проект» (рис. 1).

Кальницька М.А. визначає соціальну сферу, як «сукупність галузей, різноманітних підприємств

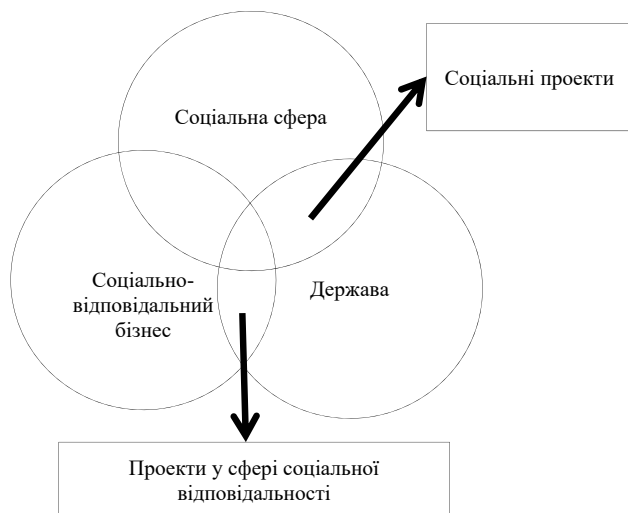

Рис. 1. Концептуальна модель взаємодії учасників з метою реалізації проектів у сфері соціально відповідального бізнесу

та організацій, які безпосередньо пов'язані і виконують загальну цільову функцію по задоволенню потреб населення, пов'язаних системою технологічних зв'язків і регульованих галузевими органами управління» [3, с. 531].

Більшість галузей соціальної сфери представлена переважно у вигляді надання послуг (освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, фізична культура та спорт, комунальне обслуговування, пасажирський транспорт, зв'язок та ін.).

Діяльність у соціальній сфері може здійснюватися державними структурами, представниками волонтерських рухів, підприємницькими структурами, серед яких нами окремо виділено соціально відповідальний бізнес.

Згідно з міжнародними стандартами з 2007 р. існує Проект соціальної відповідальності [4]. У відповідності з ним соціально відповідальний бізнес має міжнародні зобов'язання щодо дотримання етичної, екологічної поведінки при здійсненні свого впливу на оточуюче навколишнє середовище.

Діяльність суб'єктів соціально відповідального бізнесу одночасно орієнтована на досягнення як економічного, так і соціального ефекту та передбачає виконання умов формування соціальної мети підприємства: забезпечення зайнятості та сприяння у працевлаштуванні соціально незахищених верств населення; провадження діяльності, пов'язаної з наданням соціальних послуг (виробництвом товарів, виконання робіт) соціально незахищеним верствам населення у таких сферах діяльності: соціальне обслуговування у

сфері охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, організацій гуртків та секцій, проведення спеціалізованих занять для дітей та молоді у рамках діяльності соціального проекту.

Відповідно до вищесказаного, а також спираючись на поданий аналіз підходів до визначення соціально відповідального бізнесу [5], запропоновано використовувати об'єднану концепцію визначення соціально відповідального бізнесу, а саме: соціально відповідальний бізнес – це підприємництво, що здійснюється юридичною особою чи індивідуальним підприємцем, орієнтоване на згладжування чи вирішення соціальних проблем шляхом надання соціального продукту (товару чи послуги) що має соціальне значення для всіх залучених учасників процесу.

Визначимо основні ознаки соціально відповідального бізнесу. По-перше, соціально відповідальний бізнес – це підприємництво. Відповідно до статті 42 Господарського кодексу України «підприємництвом є самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [6]. Відповідно такі виділені критерії як «досягнення економічних і соціальних результатів» будуть необхідною умовою довгострокового створення соціального ефекту.

Однак якщо вести мову про розмежування понять «соціально відповідальний бізнес» та «підприємництво у соціальній сфері», то головною відмінністю цих видів діяльності є мета підприємця. Основна мета соціально відповідального бізнесу прив'язана до вирішення соціальної проблеми через створення соціального продукту (товару чи послуги). У більшості випадків, вирішення соціальних проблем відбувається в інтересах самого суспільства, яке внаслідок наявності ряду відмінних характеристик може бути обмежене згідно з деякими певними показниками (наприклад, відповідно до особливостей здоров'я або територіальних ознак тощо), і не має можливості набувати ті або інші товари та послуги.

Щодо традиційного підприємництва, то, незважаючи на можливість вирішення деякого соціального завдання в рамках своєї діяльності, основна мета спочатку зводиться до отримання фінансового прибутку.

Важливо відзначити ще один елемент концептуальної моделі, а саме проектна

діяльність. У зв'язку з цим видається необхідним розмежувань понять «проект у сфері соціально відповідального бізнесу» та «соціальний проект».

Соціальні проекти в основному пов'язані із соціальною сферою, тобто невиробничою, яку утворюють: житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, охорона здоров'я, фізкультура та спорт, освіта, соціальне забезпечення, наука, мистецтво та культура, банківська система та система страхування, державне управління, інформаційне обслуговування та інші види. Цей вид діяльності найчастіше орієнтований на надання соціальних послуг.

Підприємець, реалізуючи проект у сфері соціально відповідального бізнесу може працювати у різних сферах у межах своєї основної діяльності: як у виробничій, так і невиробничій, знаходячи при цьому вирішення гострих соціальних проблем.

Особливістю сучасного суспільства є розуміння потреби концептуального вирішення цих проблем, яким може стати соціально відповідальний бізнес. З метою формування державного механізму регулювання та підтримки ефективного розвитку соціально відповідального бізнесу запропоновано розглядати проекти у сфері соціально відповідального бізнесу. Саме проектна форма підтримки дозволить найраціональніше використовувати державні ресурси, будучи на даний момент досить перспективною.

У сучасних умовах обмеженості ресурсів, невизначеності та нестабільного економічного розвитку, впровадження практики проектної діяльності дозволяє гнучко реагувати на зміни системи суспільних потреб, при цьому найшвидше задовольняючи вимоги ринку.

Для української економіки розвиток та підтримка даного виду діяльності відіграє провідну роль, оскільки її застосування сприяє якісним змінам у структурі національного добробуту, оптимізації ресурсів та підвищенню ефективності їх використання, більш чіткому визначенню цілей подальшої модернізації економіки, а також умов, необхідних для їх досягнення, визначення та оцінки ризиків, ретельного контролю ходу реалізації проектів, що загалом дозволяє виявити позитивний вплив результатів проекту на населення, сприяє стимулюванню інноваційної та соціальної спрямованості проектів, а також зменшенню рівня корупції.

Зарубіжний та український досвід показує, що реалізація проектної діяльності є дієвим інструментом, який в умовах постійних змін

сприяє вирішенню стратегічних проблем, а також усунення деяких недоліків ринкової економіки.

Поширення проектної діяльності набуло великої популярності у зв'язку з активним використанням концепції проектного підходу, в рамках якої, реалізація та досягнення поставлених цілей у встановлені терміни поєднується з найбільш раціональним використанням наявних ресурсів. Спеціаліст у сфері управління проектами Філ Бер'юлі зазначає: «... ми стали краще розуміти важливість проектів, бо вони не лише дозволяють створювати щось нове, а й використовувати наші ресурси найефективніше» [7, с. 65].

Поняття «проект» передбачає здійснення різних видів діяльності. При цьому проектна діяльність незалежно від сфер реалізованої діяльності має ряд характерних ознак, серед яких найбільш загальними є такі: по-перше, орієнтація на досягнення конкретних цілей, обмежених результатом, а також тимчасовими рамками; по-друге – організоване виконання різних взаємозалежних дій.

Звертаючись до Оксфордського словника англійської мови, проект має на увазі індивідуальне або спільне підприємство, яке ретельно сплановане для досягнення певної мети [8]. Німецький інститут зі стандартизації у своїй документації (DIN 69900:2009-01) визначає проект як «діяльність чи намір, який значною мірою характеризується неповторністю умов у їхній сукупності, наприклад, завданням мети; тимчасовими, фінансовими, людськими та іншими обмеженнями; обмеженнями з інших намірів; специфічною для проекту організацією його здійснення» [9, с. 82]. Британський стандарт з управління проектами PRINCE2 (акронім від PProjects IN Controlled Environments – проекти в контрольованих середовищах) розглядає проект як «тимчасову організацію, утворену для створення одного або кількох спеціальних продуктів на підставі затвердженого економічного обґрунтування» [10].

Відповідно до Американського національного стандарту (англ. Project Management Body of Knowledge, PMBoK), проект являє собою діяльність, яка обмежена за часом і спрямована на створення унікального продукту, послуги або результату; при цьому слово «продукт» – в однині, хоча і допускається використання декількох компонентів одного складного продукту; термін «управлінські продукти» не використовується [11, с. 37]. Японський стандарт з управління проектами P2M розглядає проект як

«зобов'язання створити цінність, засновану на місії проекту, яка має бути завершено у визначений період у межах, узгоджених часу, ресурсів та умов експлуатації» [12]. Будь-який проект починається з визначення його місії. Місія проекту включає фундаментальні цілі, для яких розроблено цей проект і яких він має досягти. Це відрізняє Р2М від інших стандартів управління проектами, де зазвичай починають з визначення цілей.

Блага Н.В. визначає проект як «обмежену за часом цілеспрямовану зміну окремої системи з чітко визначеними цілями, досягнення яких визначає завершення проекту, із встановленими вимогами до термінів, результатів, ризику, рамок витрачання коштів та ресурсів та до організаційної структури» [9, с. 28].

Лисицін О.Б., Катаєв Д.С., Єгорченков О.В. розглядають проект як «цілеспрямовану, обмежену у часі діяльність, здійснювану задоволення конкретних потреб за наявності зовнішніх і внутрішніх обмежень і використання обмежених ресурсів» [13, с. 14].

Бабаєв В. М. наголошує на тому, що реалізація проектною діяльністю та прояв активності в даній сфері є властивою від народження характеристикою людини [14, с. 44], через що, проектна діяльність, з одного боку, розуміється як особливий вид активності, який ґрунтується на здібності підприємця реалізовувати поставлені цілі та втілювати їх у життя, отримуючи значний результат. З іншого боку, проектна діяльність є дієвим інструментом, що дозволяє розкрити творчий потенціал людини, виявити креативність та нестандартність мислення для вирішення проблеми.

У багатьох визначеннях йдеться про наявність деяких особливостей, незалежних від сфери діяльності, отриманих результатів та термінів реалізації. Так, серед основних характерних ознак виділяють:

1. Наявність конкретної, чітко сформульованої мети. Визначення мети та показників її досягнення є первинним завданням підприємця, який реалізує проект. Ряд авторів (Ф. Бегюлі) відзначають: «...досягнення головної мети проекту нерідко відбувається шляхом досягнення проміжних цілей, які теж необхідно визначити та запланувати заздалегідь» [7, с. 113]. У разі завершення проекту супроводжуватиметься досягненням всіх поставлених проміжних цілей.

2. Оригінальність ідеї проекту передбачає унікальність проекту. Немає двох однакових проектів. Кожен проект відрізнятиметься від іншого

рядом характеристик: сферою діяльності, термінами та місцем реалізації.

Слід також наголосити, що унікальність проекту у сфері соціально відповідального бізнесу може відноситися як до самого проекту в цілому, так і до кожного окремо його складових елементів.

3. Наявність обмежень за часом та наявними ресурсами.

Будь-який проект у сфері соціально відповідального бізнесу має певний початок і кінцевий термін, тобто передбачається обмеженість проекту в часі. Стадія завершення проекту здебільшого пов'язані з досягненням поставленої мети чи можлива ситуація, як у реалізації з'ясується, що мета проекту, внаслідок будь-яких обставин, може бути досягнуто. Слід зазначити, що в залежності від типу проекту, можливий варіант, коли початок проекту фіксований, у цьому випадку планування здійснюється суворо від його початку, або ж у проекту може бути фіксоване закінчення, тоді, відповідно, планування реалізації починається з кінця.

Ще одним неминучим обмеженням є обмеженість необхідних реалізації проекту ресурсів, починаючи з фінансових, тобто виділений певний бюджет, у межах якого здійснюється діяльність, орієнтована кінцевий результат, і закінчуючи обмеженими людськими, технічними та інші матеріальними ресурсами.

4. Ступінь впливу та результат.

Ці ознаки є основними основами проектною діяльності у сфері соціально відповідального бізнесу.

Сучасний етап розвитку соціально відповідального бізнесу пов'язані з розвитком фондів, які впроваджують соціальні проекти [15, с. 42–60]. Так, зокрема компанія «Монсанто» «займається виробництвом насіння сільськогосподарських культур, біотехнологічних ознак рослин і засобів їх захисту. Пріоритети діяльності: освітні проекти (природничі науки і сільське господарство); дослідницькі гранти для молодих науковців; співробітництво з органами державної влади, підтримка громадських і правозахисних організацій з метою сталого розвитку сільського господарства» [15, с. 60]. Фонди, виконуючи роль соціального підприємця, самі займається пошуком перспективних проектів, їх практичним використанням, і навіть адаптацією зарубіжних моделей соціально відповідального бізнесу умовах української реальності. Серед основних завдань таких фондів:

1) виявлення діючих проектів у сфері соціально відповідального бізнесу, а також пошук нових партнерів, зацікавлених у подальшому просуванні та розвитку сфери соціально відповідального бізнесу;

2) формування напрямів та форм підтримки підприємств, які реалізують проекти у сфері соціально відповідального бізнесу;

3) прийом заявок на надання заходів необхідної підтримки, як новим, так і вже діючим проектам у сфері соціально відповідального бізнесу, які можуть бути подані в наступній формі: а) фінансової підтримки (виділення грантів за результатами участі у конкурсах; безвідсоткові позики у вигляді грантів), безвідсоткових позик, участь Фонду у статутному капіталі); б) інформаційного забезпечення та просування ідеї соціально відповідального бізнесу шляхом проведення навчальних лекцій, тренінгів та консультацій з актуальних питань, пов'язаних з їх діяльністю;

4) формування позитивного іміджу підприємств, які реалізують проект, що сприяє поширенню ідеї соціально відповідального бізнесу у суспільстві;

5) залучення нових учасників у сферу соціально відповідального бізнесу;

6) можливість розвитку соціально відповідального бізнесу у вигляді взаємодії українських і зарубіжних партнерів з урахуванням Фонду.

В Україні соціально відповідальний бізнес як явище виникло відносно недавно і переважно воно представлено у формі проектів. Незважаючи на окремі позитивні приклади, рівень розвитку

соціально відповідального бізнесу в Україні поки що не відповідає західним стандартам.

Серед проблем становлення соціально відповідального бізнесу як самостійного інституту, здатний впливати на економічне зростання в країні, можна виділити такі.

По-перше, не повне розуміння у суспільстві природи соціальної відповідальності бізнесу.

За результатами національного опитування ГО «Громадський простір» [1] тільки 15,2% молоді від 18 до 25 років зазначили, що соціальна відповідальність роботодавця є пріоритетом при виборі місця перспективної роботи. Тільки 40,2% молоді знають про соціальну відповідальність бізнесу і хотіли би долучитися до майбутніх соціальних та волонтерських проектів.

З одного боку, можливий висновок про невідале інформаційне просування ідеї соціально відповідального бізнесу на широку аудиторію. Саме поняття «соціально відповідальний бізнес» досить складне, воно розмите і не має чітких кордонів. З іншого боку, можливо, що вузька категорія «знаючих» – саме ті люди, яким цікава ця тема, а для широкої публіки і саме знання про таке складне явище просто не потрібно, звідси і фіксований опитуваннями факт у тому, що поняття соціально відповідального бізнесу погано фіксується у свідомості.

На противагу Україні, у країнах ЄС зростає кількість проектів, повністю або частково реалізованих соціальними партнерами (рис. 2, 3). Виключенням став 2019 рік у зв'язку з розповсюдженням пандемії COVID-19.

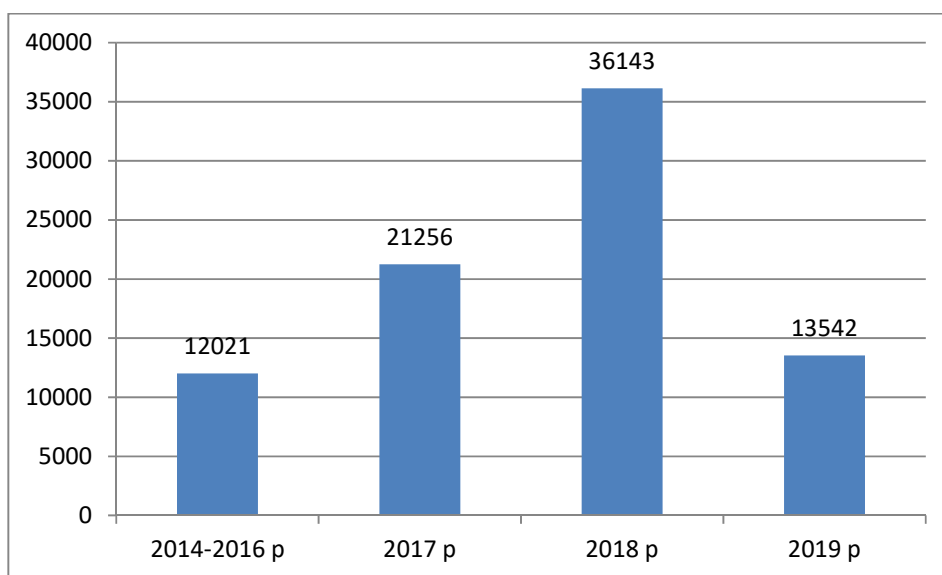

Рис. 2. Кількість проектів, повністю або частково реалізованих соціальними партнерами у країнах ЄС, млн.євро [2]

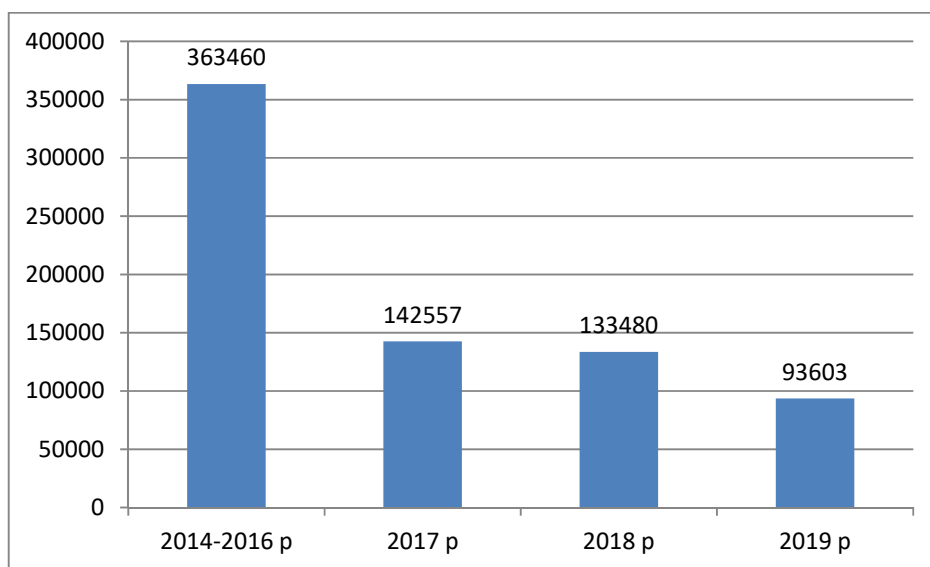

Рис. 3. Кількість проєктів, спрямованих на підтримку мікро-, малих та середніх підприємств (включаючи кооперативні / соціальні підприємства) у країнах ЄС, млн. євро [2]

По-друге, перед підприємцями, які реалізує проєкт у сфері соціально відповідального бізнесу стоїть проблема самовизначення, розуміння їх статусу, ролі у суспільному розвитку, критеріїв віднесення до сфери соціально відповідального бізнесу, а також відсутність розуміння системи державного регулювання та підтримки їхньої діяльності.

По-третє, існують проблеми, пов'язані з просуванням законодавчих ініціатив у сфері соціально відповідального бізнесу. Законодавчі акти не передбачають запровадження пільг для соціальних підприємців, хоч і пропонують низку преференцій для донорів – соціальних інвесторів.

Серйозною проблемою є відсутність та недостатній обсяг фінансових ресурсів на початковому етапі запуску проєкту для реалізації завдань соціально відповідального бізнесу. Існуючі нормативні акти не враховують специфіку цього сектора, а підприємці не завжди готові займатися проєктами у сфері соціально відповідального бізнесу через велику кількість бар'єрів.

Обмеження при отриманні необхідної підтримки реалізованих проєктів у сфері соціально відповідального бізнесу значно гальмує розвиток діяльності підприємців та погіршує умови їх функціонування.

Четвертою проблемою є нестача фінансових ресурсів на етапі створення соціально відповідального бізнесу, відсутність програм пільгового кредитування. Так, у деяких регіонах, врахо-

вуючи специфіку їх розвитку, можуть існувати свої додаткові «локальні» труднощі, наприклад високі ставки орендної плати, адміністративні бар'єри, важкий доступ до кредитів.

По-п'яте, відсутність сформованої системи державної підтримки. Якщо у країнах ЄС соціально відповідальний бізнес має тривалішу історію розвитку та діючі інструменти допомоги, то в українських умовах цей ресурс вкрай обмежений.

Висновки. Підсумовуючи, можна відзначити, що відсутність достатньої поінформованості суспільства про можливості соціально відповідального бізнесу в даний час є одним із ключових моментів розвитку даної сфери в Україні. Формування позитивного іміджу шляхом поширення успішних практик, проведення круглих столів та лекцій дозволить вплинути на формування позитивного сприйняття ідеї соціально відповідального бізнесу серед населення.

Існуючий ряд термінів «проєкт» розглядає безліч аспектів і передбачає широке використання при характеристиці різних процесів у багатьох сферах людської діяльності. Слід зазначити, що це поняття трактується неоднозначно. Відмінною рисою проєкту є те, що він завжди спрямований на досягнення результату. Аналіз різних підходів дозволяє виявити, що проєкти у сфері соціально відповідального бізнесу мають бути притаманні такі ознаки. По-перше, наявність конкретної, чітко сформульованої мети. По-друге, чіткі часові рамки. По-третє, обмеженість ресурсів. І, по-четверте, певна

унікальність, неповторність. Водночас, проект передбачає високі потенційні ризики під час його реалізації.

Підприємці, які реалізують проекти у сфері освіти, охорони здоров'я, сприяння зайнятості

населення, боротьби з бідністю, сприяють розвитку більш справедливого та стабільного суспільства в рамках забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку країни, забезпечуючи його майбутнє благополуччя.

Список літератури:

1. Громадській простір (2021). Як молодь реагує на соціальну відповідальність бізнесу – результати національного опитування. URL: <https://www.prostir.ua/?news=yak-molod-reahuje-na-sotsialnu-vidpovidalnist-biznesu-rezultaty-natsionalnoho-opytuvannya#:~:text>
2. Final ESF Synthesis Report of Annual Implementation Reports 2019 submitted in 2020. URL: <https://op.europa.eu/en/home>.
3. Кальницька М.А. Теоретичні підходи до визначення соціальної сфери та особливості її функціонування в Україні. Економіка і суспільство. Випуск 10 / 2017. С. 529–534.
4. Руководство по социальной ответственности. Международный стандарт. ISOMB/WCSR №113, 2007, ISO/WD 2600.
5. Косован О. Навіщо компаніям бути соціально відповідальними? nv.ua. 13 серпня 2021. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/chim-socialni-proekti-vigidni-dlya-biznesu-ostanni-novini-50177279.html>
6. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
7. Бэгьюли, Ф. Управление проектом / пер. с англ. М. : Гранд ФАИР-ПРЕСС, 2002. 202 с.
8. Oxford Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/project>
9. Блага Н. В. Управління проектами : навч. посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 152 с.
10. Grenier, P. Social Entrepreneurship in the UK: from the Rhetoric to Reality? An Introduction to Social Entrepreneurship: Voices, Preconditions, Contexts. Cheltenham. URL: https://www.researchgate.net/publication/289649815_Social_entrepreneurship_in_the_UK_From_rhetoric_to_reality
11. Defourny, J., Nyssens M. Conceptions of Social Enterprise and Social Entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and Divergences. Journal of Social Entrepreneurship. 2010. Vol. 1. P. 32–53.
12. Chandra, Y., Wong L. Social Entrepreneurship in the Greater China Region: Policy and Cases. Routledge, 2016. P. 43–67.
13. Лисицин О. Б., Катаев Д. С., Єгорченков О. В. Оптимізація управління інформацією в продуктивних системах управління проектами. Управління розвитком складних систем. 2013. № 13. С. 28–31.
14. Бабаєв В. М. Управління проектами : навчальний посібник для студентів спеціальності «Управління проектами». Харків : ХНАМГ, 2006. 244 с.
15. Міжнародні та національні соціальні проекти та програми: комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни. навч. посіб. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 93 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/47951/1/Mizhnarodni_ta_natsionalni_sotsialni_proekty_posibnyk.pdf

Vylgin Ye.A., Tsymbal Ye.P. THE FORMATION OF THE MAIN APPROACHES AND PRINCIPLES OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS AS A CONDITION FOR SUSTAINABLE SOCIAL TRANSFORMATIONS IN THE STATE

The article systematizes the principles that ensure the stable and effective development of the sphere of socially responsible business with the direct participation of the state, namely: the importance of any person making efforts for self-sufficiency in life (the state should not refrain from providing the types and amount of assistance that people cannot provide independently); partnerships (equality of the parties when concluding contracts, equal responsibility for the fulfillment of accepted obligations and participation in the implementation of projects not only by organizers and participants, but also by representatives of state authorities); subsidiarity (predominance of public interests and initiatives compared to measures of state authorities and institutions in the implementation of social policy); cooperation (acceptability of interaction of social enterprises with each other, various market institutions, increasing the responsibility of territorial communities for the level of development of socially responsible business); openness (publicity, transparency and accessibility within the framework of the implementation of this or that project in the field of

socially responsible business); maximization of the public good (increasing the level of welfare of the population with a minimum of material support in society); network distribution.

Approaches to the basics of project activity in the field of socially responsible business are summarized, namely: the presence of a specific, clearly formulated goal; the originality of the project idea implies the uniqueness of the project; availability of time and available resources limitations; degree of impact and outcome. Among the problems of becoming a socially responsible business as an independent institution capable of influencing economic growth in the country, the following are highlighted. First of all, society does not fully understand the nature of social responsibility of business. Secondly, entrepreneurs who implement a project in the field of socially responsible business face the problem of self-determination, understanding their status, role in social development, criteria for classification in the field of socially responsible business, as well as lack of understanding of the system of state regulation and support for their activities. Thirdly, there are problems related to the promotion of legislative initiatives in the field of socially responsible business. Legislative acts do not provide for the introduction of benefits for social entrepreneurs, although they offer a number of preferences for donors - social investors. The fourth problem is the lack of financial resources at the stage of creating a socially responsible business, the absence of preferential lending programs. Thus, in some regions, taking into account the specifics of their development, there may be additional "local" difficulties, such as high rent rates, administrative barriers, difficult access to loans. Fifth, the absence of a formed system of state support. If in the EU countries, socially responsible business has a longer history of development and active aid tools, then in Ukrainian conditions this resource is extremely limited.

Key words: state, approaches, principles, social responsibility of business, sustainable social transformations.